

ТЕНДЕНЦІ РОЗВИТКУ ЕКСТРЕМАЛЬНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Камінська Д. О.

*здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янука» (м. Рівне, Україна)*

Науковий керівник: Яроменко О. В.

*кандидат географічних наук, доцент,
доцент кафедри географії і турзму
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янука» (м. Рівне, Україна)*

Анотація. У статті визначено поняття «екстремальний туризм». Проаналізовано основні види та підвиди екстремального туризму. Охарактеризовано ринок екстремального туризму як туристичного продукту на прикладі України. Встановлено слабкі та сильні сторони організації екстремального туризму. Прогнозовано розвиток сегменту ринку туристичних послуг екстремального туризму.

Ключові слова: екстремальний туризм, туристична послуга, тур продукт, ринок, Україна.

Abstract. The article defines the concept of «extreme tourism». The main types and subtypes of extreme tourism are analyzed. The market of extreme tourism as a tourist product is characterized using the example of Ukraine. Weaknesses and strengths of the organization of extreme tourism have been established. The development of the market segment of extreme tourism tourist services is predicted.

Key words: extreme tourism, tourist service, tour product, market, Ukraine.

Поряд з традиційними видами організації туристичної діяльності за останні десятиліття в сфері туризму з'явилося багато нових варіантів використання вільного часу. Поява феномену екстремального туризму є результатом зміни загальної туристичної концепції активності та новітнім трендом – досвідом якісно іншого відпочинку. Актуальність дослідження визначається необхідністю формування конкурентоспроможного туристичного продукту екстремального туризму в Україні та світі.

Різновид туризму, який пов'язаний із певним ступенем ризику або з позамежними фізичними чи психічними навантаженнями в надважких умовах називається «екстремальний туризм». «Екстремальний туризм» – це форма туризму, спрямована на задоволення пошуку нових вражень та випробування власних меж, яка часто пов'язана з пригодами та ризиком [2]. Даний вид туризм почав розвиватися з початку ХХ століття, коли набули поширення рафтинг, стрибки з парашутом, альпінізм і багато інших видів небезпечних розваг.

Екстремальний туризм поділяють на декілька видів: повітряний, наземний, водний та екзотичний, але бувають випадки, коли важко визначити, до якого виду належить та чи інша подорож. З кожним роком прослідковується поява усе нових видів, що визначає специфіку розвитку екстремального продукту як інноваційного напрямку (табл. 1).

Таблиця 1

Види екстремального туризму [1-4]

Назва	Характеристика
<i>Повітряні види</i>	
Банджі-джампінг	екстремальний вид спорту, у якому екстремал, прив'язаний страхувальним еластичним канатом до бази, стрибає з висоти кількох десятків метрів і певний час знаходиться у вільному падінні
Роуп-джампінг	відносно молодий напрям екстремального спорту, який полягає в здійсненні стрибка з висотних об'єктів природного та антропогенного походження з використанням професійного альпіністського спорядження
Вінгсют	це вид екстремального туризму, у якому для збільшення площі поверхні людини, що дозволяє їй планувати в повітрі, використовується комбінезон-крило
Дельтапланеризм	парашутист рухається вперед і вниз. За 1 метр польоту вниз деякі спортсмени пролітають до 3 метрів вперед. Швидкість польоту може досягати 200 км/год. Для приземлення використовується парашут.
Парапланеризм (параглайдінг)	вид, у якому змагання проводять із використанням параплана (надлегкого (5–7 кг) безмоторного літального апарату
<i>Наземні види</i>	
Альпінізм	вид спорту та активного відпочинку, що має на меті сходження на вершини гір із наступним спуском

	шляхом підйому або іншим шляхом. Сьогодні альпінізм являє собою цілу індустрію, яка рівномірно розвивається та популяризується
Скелелазіння	вид спорту, який полягає у вільному лазінні (найчастіше – сходженню) по природному (скелі) або штучному (скалодром) рельєфу
Гірські лижі	є один із найстаріших видів активного відпочинку. Майже в будь-якому гірськолижному курорті є спуски як для професіоналів, так і для новачків, яких завжди можуть навчити правильно кататися місцеві інструктори
Сноубордінг	спуск по снігу з гірських схилів на спеціально обладнаній дошці
Кайтінг	вид активного відпочинку, суть якого полягає в тому, що людина розганяється за допомогою повітряного змія, мотузку від якого знаходиться в її руках
Маунтинбайкінг	це екстремальний вид наземного туризму, що передбачає їзду на гірському велосипеді на різного роду височинах. Маунтінборд використовують як літню заміну сноуборду
Спелеотуризм	вид подорожей, основним місцем зосередження яких є печери
<i>Водні види</i>	
Вейкбордінг	є комбінацією водних лиж, сноуборду, скейта й серфінгу. Катер буксирує райдера, який стоїть на короткій, широкій дошці.
Віндсерфінг	вид вітрильного спорту й водних розваг, в основі якого лежить майстерність управління на водній поверхні легкою дошкою невеликого розміру з встановленим на ній вітрилом
Дайвінг	це підводне плавання зі спеціальним спорядженням
Каякінг	вид спорту й також дозвілля, який полягає в плаванні на воді у вузьких довгих човнах (каяках), середньою довжиною від 2,7 до 5 метрів та середньою шириною від 50 до 80 см. Цей вид спорту розрахований на одну людину
Рафтинг	сплав групи людей бурхливою річкою на спеціальному надувному судні, яке називається «рафт», байдарці або каное
Серфінг	водний вид спорту, у якому спортсмен повинен піймати хвилю, що йде до берега, і проїхати на її гре-

	бені на спеціальній плоскій дошці з невеликим кілем (лежачи або стоячи).
Флайбордінг	це вид розваг на воді, який являє собою процес руху в повітрі на дошці
<i>Екзотичні види</i>	
Джайлоо туризм	джайлоо-тури влаштовуються в населені корінними народами важкодоступні місця, яких цивілізація практично не торкнулася. Завдяки цьому мешканці міст мають можливість деякий час пожити в середньовічних або навіть первісних умовах
Космічний туризм	найдорожчий і найекзотичніший вид екстремального туризму – подорож на орбіту Землі. Туризм на Північному і Південному полюсах; круїзи до Арктики й Антарктики

Подані вище види екстремального відпочинку, приваблюють різні групи споживачів, що робить екстремальний туризм масовим явищем. Як і в інших видах туризму, до складу основних послуг включають: проживання, харчування, транспортне перевезення. Однак для учасників екстремальних турів передбачене специфічне транспортне обслуговування, залежно від виду екстремального туризму і відповідного спорядження. Соціальні мережі та Інтернет-технології сприяють швидкому забезпеченню закладами ночівлі та харчування. Проте, передусім, програми екстремального туризму побудовані так, щоб максимально відчувати активний відпочинок.

Екстремальний туризм користується великою популярністю, представляє в собі оздоровчу, освітню і виховну цінність [6]:

- оздоровча цінність екстремального туризму полягає у тому, що туристична діяльність пов'язана зі зміною місцевості, організовується при будь-якій погоді й ставить людині різноманітні вимоги і завдання;

- освітня (пізнавальна) цінність екстремального туризму полягає у тому, що під час подорожей і походів як в межах своєї країни, так і в інших, туристи знайомляться з країною, її населенням, їх життям і національною культурою. Правильно організована подорож або похід вносить важливий внесок в розвиток загальноосвітньої підготовки. Завдяки постійному переміщенню по місцевості, вмінню користуватися картою і компасом, активній участі в різного роду іграх на місцевості й туристичних змаганнях розширюють кругозір кожного учасника змагань, походів тощо;

- виховна цінність екстремального туризму зумовлена тим, що такий вид діяльності надає велику допомогу у вивченні історії та формуванні світогляду, веде до поваги і активного захисту природних багатств. Успіх

виховання залежить від того, наскільки глибоко було переживання і настільки велика ступінь складності в даному туристичному поході [6].

Ринок екстремальних туристичних послуг – це сфера задоволення потреб населення у послугах, пов'язаних з екстремальним відпочинком, змістовним проведенням дозвілля чи оздоровленням. На світовому ринку туристичних послуг екстремальний туризм користується великим попитом, крім того, для свого розвитку він потребує значних пропозицій відпочинку, пов'язаного з активними подорожами. Даний спосіб відпочинку останніми роками набуває популярності не тільки за кордоном, але й в Україні, яка має значний потенціал для розвитку даного виду туризму. Деякі зарубіжні фахівці пояснюють феномен екстремального туризму зміною моралі та смаків, які сталися на Заході за останні роки. Сучасна людина, що звикла до стабільного способу життя і технічному прогресу, відчуває потреби в адреналіновому сплеску [5;6].

Головне в екстремальному туризмі – наявність природних умов для обраного виду відпочинку й досвідчених організаторів. Усі маршрути екстремального туризму мають різні категорії складності. Більшість не вимагають багаторічного досвіду і ретельних підготовки і, як правило, вони під силу будь-якій здоровій активній людині.

Коротко охарактеризуємо ринок екстремального туризму як туристичного продукту на прикладі України.

Популярним видом екстремального туризму в Україні, вважається, водний туризм. Річки височин нашої держави – це полігон для набуття водними туристами базової тактичної й технічної підготовки з метою участі у змаганнях. На багатьох таких річках організуються навчально-тренувальні бази і проводяться всеукраїнські та міжнародні змагання. Змагання з техніки водного туризму проводяться на річці Південний Буг. До екстремальних водних видів туризму відносять сплави гірськими річками Карпат, які належать до третьої категорії складності. Найбільш освоєні туристами праві притоки Дністра: Черемош, Білий Черемош, Чорний Черемош, Стрий у Передкарпатті й Тиса з притоками на Закарпатті. Розвиток техніки водного туризму і збільшення її масштабів привели до освоєння приток Черемошу, Бистриці, Пруту [6].

Зауважимо, що водний туризм в Україні завойовує все більшу популярність, з кожним роком з'являються нові маршрути сплавів. Але, незважаючи на цю тенденцію, ще є більші можливості для росту. Проте, існуючий природний потенціал використовується максимум на 10%. Водний туризм потребує дещо менших інвестицій, ніж інші екстремальні види.

Окрім того, в Україні є широкі можливості для заняття такими видами екстремального відпочинку, як гірськолижний та лижний. В останні роки кількість охочих покататися на гірських лижах не зменшується, а збільшується. Водночас зростає якість гірськолижного сервісу. Майже в

будь-якому гірськолижному курорті є спуски, як для професіоналів, так і для новачків. Доступними є послуги інструкторів.

Наземний вид екстремального туризму не потребує настільки дорогого спорядження, є найменш ризикованим з-поміж усіх видів екстремального туризму, тому він є найбільш привабливим для усіх вікових категорій населення. На даний час туристам пропонується велика кількість пішохідних туристичних маршрутів різної складності, такі маршрути можуть пропонуватися як туристичними фірмами, так і організовуватися самостійно за допомогою карт місцевості і комп'ютерних програм. В Україні, зокрема в Карпатах такі походи є досить популярними.

Щоб займатися спелеотуризмом, необхідно мати високу фізичну, технічну, а також психологічну підготовку. Так як більшість карстових печер України не є туристично облаштованими, окрім печер: Кришталева, Вертеба, Мармурова. І для розвитку вільного туристичного повітроплавання в Україні є всі необхідні передумови, насамперед природні. Перспективними вважаються такі місця, як, Карпати, міста Кам'янець-Подільський, Київ, Львів, які є вражаючими історичними місцями [6].

Стрибки з парашутом, включає два напрямки розвитку парашутного туризму – стрибки для спортсменів і стрибки для аматорів (туристів). Для тих і для інших (особливо іноземців) пропозиція такої послуги в Україні буде дуже привабливою внаслідок конкурентної ціни в порівнянні із західноєвропейськими країнами. Найголовнішими місцями цього виду туризму є Київ, Дніпро, у Львівській області є м. Городок і м. Цунів [6].

Невід'ємним атрибутом екстремального туризму є спорядження, спецодяг та належне взуття, які роблять екстремальний туризм дорогим і від них значною мірою залежить життя туриста. Організацією екстремальних турів займаються приватні підприємці, спортивні федерації, а їхніми агентами, що працюють безпосередньо із клієнтами є туристичні фірми, готелі, приватні підприємці. Саме так організований цей бізнес у світі. В Україні туроператорам важко залучати закордонних туристів через недоліки в роботі готелів, ресторанів і організації системи розваг, що залишається однією із головних проблемою.

У загальній структурі туристичного попиту відбуваються зміщення пріоритету зі «стандартних турів», це можна трактувати як новий туристичний тренд. Тому, на сьогодні екстремальний вид туризму є одним із найперспективніших у світі та розвивається швидкими темпами. Оскільки усе більше людей надають перевагу активному відпочинку, що передбачає подолання труднощів та небезпек. Причому це стосується не тільки професіональних туристів, для яких ризик – це стиль життя, а й для простих людей. Екстремальний туризм – різновид, який пов'язаний із певним ступенем ризику, подолання себе, своїх комплексів, фізична напруга і безліч

неповторних відчуттів. Відомо, що багато сучасних туристів люблять подорожі з елементами екстриму.

Попит на даний туристичний продукт, можна пояснити багатьма причинами:

- суспільство йде вслід за модою, шукають нові шляхи самовираження, прагнуть позбутись щоденних навантажень його одержати свою дозу адреналіну;

- будь-який вид діяльності, не звичний для людини, відмінний від звичайного способу життя, такий, що викликає сплеск емоцій, своєрідний позитивний стрес (для певних категорій людей екстремальними є навіть поїздки верхи на конях або польоти на аеропланах чи малих літаках);

- відкриває найпрекрасніші куточки світу;

- пропонує неймовірні можливості, але завжди пов'язаний з небезпекою, тому вимагає хорошої фізичної та психологічної підготовки.

Екстремальний туризм постійно перебуває у розвитку, як в світі, так і в Україні. Увесь час з'являються його нові різновиди, що підвищує ефективність екстремального туризму. Так відносно недавно з'явився космічний туризм, і цілком можливо, що через 10 – 15 років він буде більш доступним, ніж зараз.

Аналіз ринку екстремальних і екзотичних туристичних турів засвідчує, що діяльність фірм орієнтована на молодіжний сектор туристів, а також на професіоналів туристів-екстремалів. Більшість експертів відзначають значне зростання попиту на послуги активного та екстремального туризму в останні роки. Поліпшується якість обслуговування, розробляються нові маршрути турів. Все більше відкривається підприємств, які пропонують екстремальний вид діяльності.

Ринок екстремального туризму в Україні має величезні перспективи. І сьогодні туроператори можуть запропонувати практично всі види активного та екстремального відпочинку. При цьому все більшою популярністю користуються екзотичні напрямки. Причиною є те, що курорти Туреччини і Єгипту, які відносять до категорії масового туризму, вже не можуть повністю задовольнити інтерес клієнтів.

Основними проблемами розвитку екстремального туризму ряду країн (в тому числі і в Україні) є недостатньо розвинена інфраструктура та реклама екстремального продукту, що гальмує його розвиток. На жаль, за якістю обладнання та обслуговування наша країна поки що відстає від своїх європейських колег. Впливає на розвиток і недостатня інформаційна підтримка яка є значним стримуючим фактором. Ринок екстремальних туристичних потребує значної підтримки з боку державних та приватних структур. Серйозним лімітуючим чинником є досить невисокий середній рівень добробуту населення в Україні. Багато ж потенційні споживачі з

задоволенням хотіли б стати учасниками заходів з активного відпочинку, але не можуть собі це дозволити.

Потреби в екстремальному відпочинку існували в Україні давно, але оформилися в пропозиції туристичних компаній 7- 10 років тому, оскільки людей дуже складно організувати, до того ж потрібна додаткова підготовка до подібних турам, створення інфраструктури. При належній рекламі, інвестиціях і підтримці держави екстремальний туризм зможе розвиватися ефективніше.

Організація екстремального туризму [3]:

– вибір маршруту: маршрут повинен відповідати досвіду та фізичній підготовці учасників;

– підготовка спорядження: спорядження повинне бути якісним та відповідати виду екстремального туризму;

– страхування: учасники екстремального туризму повинні мати страховку;

– інструктаж: перед початком екстремального туризму учасники повинні пройти інструктаж з техніки безпеки;

– наявність кваліфікованого гіда: гід повинен мати досвід у даному виді екстремального туризму.

Отже, екстремальний туризм дуже цікавий, захоплюючий вид відпочинку і з кожним роком стає все більш популярним серед різних верств населення, незважаючи на високу вартість надання послуг. Екстремальний туризм включає різноманітні активності, такі як скелелазіння, бейсджампінг, спелеологія, сходження на вершини гір, водні види спорту (наприклад, раптові сплави на каяках або веслування по стрімким річкам), снігові види спорту (наприклад, сноубординг, катання на лижах поза трасою), та багато інших. Вважаємо, що для подальшого розвитку екстремального туристичного продукту необхідно здійснювати ґрунтовні дослідження у цій сфері, а саме планування та прогнозування розвитку сегменту ринку туристичних послуг екстремального туризму.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Беднарський В.Д. Екстремальний туризм: тенденції розвитку. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/05/18.-suchasni-formy-j-vydy-turyzmu.pdf>. 2. Екстремальний туризм. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki>. 3. Любіцева О. О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти). 3-ті вид., перероб. я допов. К.: Альтерпрес, 2005. 436 с. 4. Мальська М.П. Навчально-методичні вказівки з курсу «Екстремальні види туризму» для студентів напряму підготовки «Туризм». Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2016. 50 с. 5. Наукова бібліотека «Буковина» – Підручники/Туризм /Проблеми географії та менеджменту /Розвиток екстремальних різновидів спортивно оздоровчого туризму. URL:http://buklib.net/component/option,com_jbook/task,view/Itemid,99999999/catid,240/id,10628. 6. Ховалко А., Лех-Дебера А. Екстремальні види туризму на ринку

туристичних послуг України. Географія, економіка і туризм: національний та міжнародний досвід/матеріали ювілейної х міжнародної наукової конференції. Львів, 2016. 476 с.

УДК 658

ВИКОРИСТАННЯ НОВІТНІХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ, ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОДОЛАННЯ КРИЗОВИХ ВИВИЦЬ В ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Мазур О. Г.,

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

Науковий керівник: Гончаров Ю. В.,

*доктор економічних наук, професор
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Київ, Україна)*

Анотація. У статті визначено зміст процесу діджиталізації антикризового управління в умовах війни в Україні. Цифрову трансформацію визначено як ключ до підвищення стійкості підприємств та чинник підвищення ефективності реагування на вплив зовнішнього середовища. Встановлено, що для підвищення конкурентоспроможності підприємств необхідний новий підхід, що ґрунтується на широкому застосуванні цифрових технологій. Доведено, що впровадження інформаційних технологій загалом та технології блокчейн зокрема, в умовах війни в Україні, здатне підвищити ефективність діяльності підприємств.

Ключові слова: інформаційні технології, цифровізація, антикризовий менеджмент, цифрова трансформація, блокчейн, ланцюжок поставок.

Abstract. The article defines the content of the digitalization process of anti-crisis management in the context of the war in Ukraine. Digital transformation is defined as the key to increasing the resilience of enterprises and a factor in increasing the efficiency of responding to the impact of the external environment. It is established that a new approach based on the widespread use of digital technologies is needed to improve the competitiveness of enterprises.